

Marija Sablić

UDK 37.035(497.5):37.014.53(4)
Pregledni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 22.5.2013

SADRŽAJI GRAĐANSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA U NACIONALNOM OKVIRNOM KURIKULUMU

Sažetak

Za Republiku Hrvatsku završava dugogodišnje razdoblje tranzicije. Ove godine čine se zadnje pripreme da RH može pristupiti Europskoj uniji. Život u visokorazvijenom demokratskom društvu kakav se njeguje u Uniji donosi goleme prednosti pojedincu, ali od njega zahtijeva i preuzimanje uloge aktivnog građanina koji je sposoban snositi odgovornost za svoje odluke i postupke. Kako bismo bili sposobni za takav život, nužna je određena priprema mladih ljudi, u čemu, osim obitelji, veliku ulogu imaju odgojno-obrazovne institucije, odnosno škole. Hrvatska se uvođenjem Nacionalnog okvirnog kurikulumu i kurikulumu Građanskog odgoja i obrazovanja pridružila težnjama zemalja članica Unije u promicanju središnjih vrijednosti europskoga obrazovanja kao aktivnoga, interdisciplinarnoga i suradničkoga procesa u čijem su središtu vrijednosti poput ljudskih prava, demokracije, nenasilja, poštivanja drugih, solidarnosti, očuvanja ekoloških sustava i ujednačenoga razvoja, jednakih mogućnosti i osobne odgovornosti.

Ključne riječi: građanski odgoj i obrazovanje; nacionalni okvirni kurikulum; europska dimenzija u obrazovanju.

Uvod

Iako su u većini europskih zemalja danas prihvaćeni međunarodni standardi i mehanizmi zaštite prava pojedinaca, njihova je učinkovitost moguća samo ako ih se razumije i ako ih je prihvatio svaki pojedini građanin. Do početka 80-ih godina prošloga stoljeća o ljudskim se pravima učilo samo na izabranim studijima prava i međunarodnih odnosa. Dugo je Vijeće Europe imalo stav da se problemi europskih društava mogu rješavati isključivo dobrim zakonima i pravednim sankcijama. Promjene koje su uslijedile 1980-ih godina odgovor su na porast nerazumijevanja, nesnošljivosti i nasilja prema pripadnicima drugih kultura. U to se vrijeme i druga generacija migranata uključuje u obrazovne sustave zapadnoeuropskih zemalja

kojima nedostaju integracijski mehanizmi za prihvatanje kulturno drugačijih učenika, što je za posljedicu imalo njihovu društvenu izolaciju. Pred škole se stavlja nov zahtjev: mlade bolje pripremiti za promicanje demokracije i stvaranje ozračja u kojemu se uče i poštuju ljudska prava i vrijednosti drugih kultura. Time se otvara put za uvođenje interkulturalnih sadržaja u obrazovanje učitelja, a potom i u kurikulume osnovnih i srednjih škola (Spajić-Vrkaš i sur., 2004.). Pri tome se preporučuje da se naglasak stavlja na pozitivne primjere kojima se potvrđuje napredak u zaštiti ljudskih prava. Nastoji se stvarati demokratsko ozračje u kojemu se poštuje načelo sudjelovanja i slobode izražavanja svih, otvorene rasprave, poštenja, pravednosti, kao i otvorenosti škole prema lokalnoj zajednici i veće uključivanje roditelja i nevladinih udruga u nastavu i izvannastavne aktivnosti. Svrha je tih promjena poticanje aktivnog sudjelovanja svih građana u procesima demokratskog odlučivanja, zaštite općih ljudskih prava i temeljnih sloboda, uklanjanje stereotipa i predrasuda prema drugačijima te promicanje europske dimenzije. Vijeće Europe, nezadovoljno situacijom u vezi s ljudskim pravima diljem Europe, 1997. godine pokreće projekt *Obrazovanje za demokratsko građanstvo* sa sljedećim ciljevima:

- odrediti znanja, vrijednosti i vještine potrebne pojedincu za aktivno sudjelovanje u demokratskim procesima,
- utvrditi načine na koje se ta znanja, vrijednosti i vještine mogu naučiti u različitim okruženjima,
- odrediti načine na koje se ta znanja, vrijednosti i vještine mogu poučavati u različitim okruženjima.

Projekt je polučio dobre rezultate, pa se 1999. godine donosi *Deklaracija i program obrazovanja za demokratsko građanstvo temeljeno na pravima i odgovornostima građana*. Deklaraciji je krajnji cilj razvoj kulture ljudskih prava i odgovornosti u kojoj je moguće ostvariti ideje kulturnoga pluralizma i društvene kohezije. Demokratsko se građanstvo određuje kao iskustvo aktivnog sudjelovanja koje se stječe u različitim okruženjima, od obitelji preko obrazovnih institucija, radnoga mjesta, lokalne zajednice, slobodnoga vremena, masovnih medija do akcija vezanih uz zaštitu i poboljšanje prirodnog i izgrađenog okoliša (Audiger, 2000.). Konačnica svih nastojanja jest Preporuka br. (2000)12 o obrazovanju za demokratsko građanstvo u kojoj Odbor ministara potvrđuje sljedeće:

- da je obrazovanje za građanstvo ključno u nastojanju Vijeća Europe na promicanju slobodnog, snošljivog i pravednog europskog društva,
- da obrazovanje za demokratsko građanstvo pridonosi obrani vrijednosti i načela slobode, pluralizma, ljudskih prava i vladavine prava, što i jesu temelji demokracije,
- da takvo obrazovanje unapređuje organizaciju i upravljanje obrazovnim sustavom, odnosno unapređuje kurikulume i nastavne metode.

Za Republiku Hrvatsku završava dugogodišnje razdoblje tranzicije. Ove godine čine se zadnje pripreme da RH može pristupiti Europskoj uniji. Život u visokorazvijenom demokratskom društvu kakav se njeguje u Uniji, donosi goleme prednosti pojedincu, ali od njega zahtijeva i preuzimanje uloge aktivnoga građanina koji je sposoban snositi odgovornost za svoje odluke i postupke. Kako bi mladi ljudi bili sposobni za takav život, nužna je određena priprema, u čemu, osim obitelji, veliku ulogu imaju odgojno-obrazovne institucije, odnosno škole. Građanske kompetencije u Europskom referentnom okviru za cjeloživotno obrazovanje uvrštene su u osam temeljnih kompetencija, što govori o tome koliko su one važne za stanovnike Europske unije. Većina zemalja Unije provodi određene oblike odgoja i obrazovanja za građanstvo u svojim obrazovnim ustanovama. Odgoj i obrazovanje za građanstvo na različite je načine dio školskih kurikuluma, odnosno nastavnih planova i programa. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 2010. godine predstavilo je Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Taj dokument za sada je posljednji u nizu nastojanja Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH pri pokušaju uvođenja promjene u odgojno-obrazovni sustav i osiguravanja standarda sustava koji bi bio prihvatljiv Europskoj uniji.

Europska dimenzija obrazovanja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu

Mnoge su se članice Europske unije usprotivile uvođenju europske dimenzije u nacionalne kurikulume tvrdeći da ona dovodi u pitanje nacionalno polazište kurikuluma. Posljedica je toga promicanje europskoga identiteta i europskoga građanstva na svim razinama obrazovanja preko Bijeke knjige o obrazovanju, koju je izdala Europska komisija 1985. godine. Obrazovanje za demokratsko građanstvo dobiva tako isti prioritet na svim razinama obrazovanja – obrazovanje za demokratsko građanstvo od tada obilježava multidisciplinarni i kroskurikularni pristup, uvođenje novih nastavnih strategija i tehnologija, usvajanje građanskih kompetencija i promjene u obrazovanju i usavršavanju učitelja, kao što su razumijevanje političke, pravne, društvene i kulturne dimenzije građanstva. Od učitelja se zahtijeva interdisciplinarnost, timski rad te razmjena iskustava sa stručnjacima u zemlji i inozemstvu. Europska dimenzija, unatoč brojnim kritikama kako nije jasno definirano na koji način pridonosi promicanju aktivnog građanstva, postaje glavni instrument promicanja europskoga identiteta i europskoga građanstva. Neki se istraživači (Willems i sur. 2010.) pitaju je li racionalan, neutralan pristup građanskome odgoju i obrazovanju najbolji način na koji će se buduće građane motivirati za sudjelovanje u društvenim zbivanjima. Nisu li sadržaji koje taj predmet nudi previše apstraktni ili neosobni da buduće građane motiviraju da uistinu postanu dobri građani i da u željenoj mjeri sudjeluju u društvu (Carr, 2006., Gates, 2006., 575.). Hrvatska se uvođenjem Nacional-

nog okvirnog kurikuluma pridružila težnjama zemalja članica Unije u promicanju središnjih vrijednosti europskoga obrazovanja kao aktivnoga, interdisciplinarnoga i suradničkoga procesa u čijem su središtu vrijednosti poput ljudskih prava, demokracije, nenasilja, poštivanja drugih, solidarnosti, očuvanja ekoloških sustava i ujednačenoga razvoja, jednakih mogućnosti i osobne odgovornosti. Republika Hrvatska se, uvođenjem Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma, koji daje osobitu pozornost vrijednostima poput znanja, solidarnosti, identiteta i osobne odgovornosti, odlučila za usklađivanje lokalnoga i nacionalnoga sa svjetskim i globalnim, za usklađivanje tradicije sa suvremenosti, kratkoročnoga s dugoročnim, konkurencije i natjecateljskoga duha sa solidarnosti, ubrzanoga znanstveno-tehnologijskoga razvoja s ljudskim sposobnostima da ga usvoji, duhovnoga s materijalnim itd. (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011.). U skladu s europskom dimenzijom nacionalnih kurikuluma ostalih zemalja članica Unije, Republika Hrvatska nacionalnim kurikulumom promiče vrijednosti poput dostojanstva ljudske osobe, slobode, pravednosti, domoljublja, društvene jednakosti, solidarnosti, dijaloga i tolerancije, rada, poštenja, mira, zdravlja, očuvanja prirode i čovjekova okoliša te ostalih demokratskih vrijednosti na kojima se temelji odgojno-obrazovni sustav u Hrvatskoj. Tu dimenziju kurikuluma valja promatrati kao novu mogućnost razvoja hrvatskoga nacionalnoga, kulturnoga i duhovnoga identiteta unutar složenih globalizacijskih procesa.

Iskustva nekih europskih zemalja

Građanski odgoj i obrazovanje oduvijek su se smatrali procesom učenja koji traje cijeli život i odvija se u svim područjima života. To se ne uči samo u školi nego i u obitelji, okolini i preko medija. Težnja pojedinca da postane aktivan građanin uvelike ovisi o društvenim i moralnim vrijednostima koje je razvio u društvu, iz dostupne mu literature i mogućnosti osobnoga sudjelovanja u društvenim zbivanjima. Tako se, uz obitelj, velik naglasak stavlja na obrazovanje prilikom pripremanja učenika za aktivne građane (Bírzéa, 2000.). Suvremene demokracije trebaju radne, obaviještene i odgovorne građane, odnosno državljane. Svrha je poučavanja međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje pridonijeti osposobljenosti učenika za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge. Među važnije elemente Građanskog odgoja i obrazovanja ubrajaju se znanja, vještine, sposobnosti i stavovi koji razvijaju demokratsku svijest učenika i potiču ih na aktivno i učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu, pridonose razvoju vlastitoga identiteta, boljemu upoznavanju i poštovanju drugih te senzibiliziraju i osvježuju učenike za rješavanje globalnih problema na načelima demokracije, posebice pravednosti i mirotvorstva. Boljim upoznavanjem sebe i svoje uloge u razvoju društva te prihvaćanjem različitosti drugih učenici razvijaju samostalnost, osobni integritet te pozitivan odnos s drugim učenicima i okolinom. Objedinjujućim

temama građanskoga odgoja i obrazovanja unaprijedit će se suradnja škole, obitelji, lokalne zajednice i društva. Strategije razvoja suvremenoga društva ne mogu zanemariti važnost odgoja i obrazovanja kao čimbenika koji može ubrzati i poboljšati željeni proces demokratizacije (Domović i sur., 2004.). Mladim bi generacijama trebalo pružiti mogućnost sustavnog znanja o demokraciji. Huddleston i Kerr (2010.) navode kako su odgoj i obrazovanje za građanstvo esencijalni element obrazovanja djece i mladih. U Velikoj Britaniji to je obvezan predmet od 2002. godine. Slično je i u ostalim zemljama Europske unije. U nekim su studijama predstavljena opsežna istraživanja provedena na europskoj razini prije nekoliko godina (European Commission, 2005). No ona su malobrojna i na osnovi njih teško je zaključiti na koji se način na europskoj i/ili nacionalnoj razini taj program zaista provodi. Bez obzira na to svjesni smo činjenice da građanski odgoj i obrazovanje danas postaje vrlo važan oblik harmonizacije odgojno-obrazovnog procesa, što nije karakteristično samo za države članice EU i države koje pristupaju EU nego i za druge europske države (Klemenčić, 2000., 288). U istraživanju građanskoga odgoja u zemljama Europe Diković (2011., 137.) navodi kako se u **Engleskoj** nazivom *Citizenship* građanski odgoj i obrazovanje provodi kao izborni nastavni predmet u dobi od 5. do 11. godine, a kao obvezan u dobi od 11. do 16. godine. U **Irskoj** se pod nazivom *Civic, social and political education* kao poseban predmet uči u dobi od 12. do 15. godine, a sadržaji građanskoga odgoja i obrazovanja uključeni su i kao integrirana tema od 6. do 12. godine učenika. U **Italiji** se pod nazivom *Citizenship and Constitution* kao eksperimentalni poseban nastavni predmet provodi u dobi od 7. do 15. godine te u vrijeme prve dvije godine srednjeg obrazovanja učenika. U **Francuskoj** se pod nazivom *Living together/Civics* uči kao poseban obvezan nastavni predmet u dobi od 6. do 11. godine, pod nazivom *Civic education* u dobi od 11. do 15. godine, odnosno pod nazivom *Civic, legal and social education* do dobi od 16. godine. U **Njemačkoj** se uči *Civics education* tijekom osnovnog obrazovanja, od 6. do 10., odnosno 12. godine kao kroskurikularna tema, a u nižem srednjem obrazovanju, od 10., odnosno 12. godine do 15., odnosno 16. godine. U zemljama „nove“ demokracije, u Rumunjskoj, Poljskoj i u Republici Sloveniji, građanski odgoj i obrazovanje obvezan je nastavni predmet. Nastavni predmet *Civic Education* obvezan je predmet u **Rumunjskoj** u dobi od 9. do 10. godine, a nastavni predmet *Civic Culture* izborni je u dobi od 11. do 12. i od 13. do 14. godine. U toj se zemlji sadržaji građanskoga odgoja i obrazovanja poučavaju i kao integrirana tema u IX. razredu.

U **Poljskoj** se nastavni predmet pod nazivom *Civic Education* poučava kao obvezan, i to u dobi od 13. do 15. godine te od 16. do 18. godine, a građanski odgoj i obrazovanje kao integrirana tema sastavni je dio školovanja od IV. do VI. razreda. U Mađarskoj se i Latviji poučava kao integrirana tema, i to u **Mađarskoj** od I. do IV. razreda u sklopu nastavnog predmeta *Znanost o okolišu*, od V. do VIII. razreda u sklopu predmeta *Povijest i znanost o građanskim pravima*, od IX. do XII. razreda u sklopu

predmeta (gimnazijski program) *Kritika*, a od IX. do XII. razreda u sklopu predmeta (program strukovnih škola) *Povijest; Kritika i etika (XI.) Zemlja i okoliš (IX.-X.)*, a u **Latviji** od I. do IX. razreda (obveznog devetogodišnjeg školovanja – od sedme do šesnaeste godine) u sklopu nastavnog predmeta *Društvene znanosti*. U obrazovnoj se politici **Republike Slovenije** sadržaji odgoja i obrazovanja za građanstvo provode kroz poseban izborni nastavni predmet u VII. i VIII. razredu (devetogodišnje) osnovne škole, i to pod nazivom *Državljanska vzgoja in etika* (ili u novije vrijeme *Državljanska in domovinska vzgoja ter etika*). Također, radi integriranja nastavnih tema iz toga područja, učitelji različitih nastavnih predmeta dobro surađuju, što je jedan od preduvjeta za kroskurikularno poučavanje sadržaja iz odgoja i obrazovanja za građanstvo.

Sadržaji građanskog odgoja i obrazovanja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu

Obrazovanje ima važnu ulogu u odgovaranju na sve veće zahtjeve u procesu globalizacije. U razvijenim je zemljama obrazovanje uvijek na neki način bilo eksplicitno ili implicitno uključeno u jačanje demokracije. Prema Osler i Starkey (2010.), građanski odgoj i obrazovanje pred velikim su promjenama. Prema njima, sve je veći broj stručnjaka koji tvrde da je obrazovanje za građanstvo na nacionalnoj razini sve neprihvatljivije i pozivaju na spremnost za aktivnim sudjelovanjem u globalnom svijetu. Huddleston i Kerr (2010.) navode nekoliko načina uvođenja građanskoga odgoja i obrazovanja u kurikulume. Prvi je način uvođenje građanskoga odgoja i obrazovanja kao zasebnoga predmeta. Takav pristup predmetu osigurava osnivanje stručnoga tima i kontinuiranu evaluaciju nastave. Drugi je način tzv. kroskurikularno provođenje građanskog odgoja i obrazovanja, tj. uvođenje sadržaja građanskoga odgoja i obrazovanja u predmete kao što su povijest i zemljopis. Takav način pomaže učenicima da sagledaju predmet iz šire perspektive, no teškoće se javljaju pri evaluaciji naučenoga. Treći je način uvođenje građanskoga odgoja i obrazovanja kao tribine u školama, na kojima će predavači ohrabrivati učenike na aktivnije sudjelovanje u društvu. Četvrti je način provođenja istoga kao izvannastavne aktivnosti. Takav način provođenja prihvatljiv je i pomaže u promicanju aktivnoga građanstva, no ne može biti kvalitetna zamjena zasebnome predmetu.

Građanski odgoj i obrazovanje u Nacionalnom okvirnom kurikulumu usmjeren je na sveobuhvatnu građansku kompetenciju, što znači da se njime podjednako razvijaju sve navedene funkcionalne i sadržajne dimenzije. Nadalje, njime se uređuju svi aspekti života i rada u školi, što, osim nastave, uključuje pitanja demokratskoga upravljanja školom, suradnje škole s lokalnom zajednicom i izgradnje demokratskoga školskoga ozračja. Kurikulum se može provoditi na više načina ovisno o dobi učenika te potrebama i kapacitetima pojedine škole, odnosno lokalne zajednice. U

skladu s tim, predložen je spiralno-razvojni model uvođenja. U 1. ciklusu, tj. od 1. do 4. razreda osnovne škole, građanski odgoj i obrazovanje ostvaruju se međupredmetno. U 2. ciklusu (5. i 6. razred osnovne škole), uz međupredmetni pristup, uvodi se i modularni, u sklopu kojega se učenici bave pojedinim temama ili područjima građanskog odgoja i obrazovanja, kao što su osnove demokracije, istraživanje uloge građanina, društvene i komunikacijske vještine, etičko donošenje odluka, rodna ravnopravnost, razvoj identiteta, interkulturno razumijevanje, medijacija, prava potrošača i sl. Ta dva pristupa u 3. se ciklusu (7. i 8. razred osnovne škole) mogu naći u kombinaciji s građanskim odgojem i obrazovanjem kao izbornim predmetom. U 4. ciklusu (1. i 2. razred srednje škole) prethodni se pristupi nadopunjuju uvođenjem građanskog odgoja i obrazovanja kao redovitog predmeta. Za posljednja dva razreda srednje škole predlaže se da učenici provode istraživačke projekte na temu aktivnog i odgovornog građanstva u svim područjima društvenog života kao dijela školskoga kurikulumu (Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, 2012.).

Suvremene demokracije trebaju radne, obaviještene i odgovorne građane, odnosno državljane.

Svrha je poučavanja međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje u Nacionalnom okvirnom kurikulumu pridonijeti osposobljenosti učenika za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge. Među važnije elemente te međupredmetne teme ubrajaju se znanja, vještine, sposobnosti i stavovi koji razvijaju demokratsku svijest učenika i potiču ih na aktivno i učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu, pridonose razvoju vlastitoga identiteta i boljemu upoznavanju i poštovanju drugih te senzibiliziraju i osvješćuju učenike za rješavanje globalnih problema na načelima demokracije, posebice pravednosti i mirotvorstva. Boljim upoznavanjem sebe i svoje uloge u razvoju društva te prihvaćanjem različitosti drugih učenici razvijaju samostalnost, osobni integritet te pozitivan odnos s drugim učenicima i okolinom.

Nacionalni okvirni kurikulum nudi brojne inovacije s kojima se hrvatsko školstvo prvi put susreće, što će biti izazov za sve njegove sudionike, kao što su: usmjerenost prema kompetencijama, podjela na odgojno-obrazovna područja, novi, suvremeni sadržaji i nastavni predmeti, visok stupanj slobode u kreiranju školskih i predmetnih kurikulumu i sl. U društvu koje još uvijek osjeća posljedice socijalističkog režima u kojemu je sve bilo unaprijed zadano, to je zasigurno velik izazov. U konačnici, upravo je višegodišnje konstruiranje toga dokumenta uvelike pridonijelo demokratizaciji odgoja i obrazovanja u RH, i to na više razina. Na kreiranju dokumenta radilo je mnogo stručnjaka različitih profila koji su svoje zamisli međusobno usklađivali s najnovijim pedagoškim smjernicama. Radna verzija dokumenta javno je objavljena, što je omogućilo raspravu u kojoj su mogli sudjelovati svi građani. Nakon toga učinjene su određene korekcije prije nego što se objavila konačna verzija dokumenta. U III. poglavlje, koje se odnosi na načela Nacionalnoga okvirnoga

kurikuluma, navodi se kako su načela vrijednosna uporišta kojih se svi sudionici pri izradbi i primjeni kurikuluma trebaju pridržavati. Iz proučavanja ključnih pojmova načela vidljivo je da oni sadrže pojmove koji omogućuju zaštitu temeljnih ljudskih prava svakoga djeteta, učenika i svih drugih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa: *ljudsko dostojanstvo, slobodu, neovisnost, smanjenje neravnopravnosti i predrasuda...* Posebno se ističe II. poglavlje, u kojemu se definiraju odgojno-obrazovne vrijednosti i opći odgojno-obrazovni ciljevi. Ono također obvezuje sve sudionike u izradi i provedbi kurikuluma, a u skladu je s vrijednostima i ciljevima odgoja aktivnoga europskoga građanina. U tom se poglavlju naglašava poštivanje ljudskih prava i temeljnih demokratskih vrijednosti kao što su sloboda, pravednost i solidarnost. Isto se tako naglašava izgradnja identiteta, kako osobnog, tako i nacionalnog, ali koji će biti u suglasju s globalnim razvojem: čovjek treba postati građaninom svijeta, a pritom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu te društvenu, moralnu i duhovnu baštinu (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011., 22.). Velika pozornost u tome poglavlju posvećena je odgovornosti, koja je osnova demokratski uređenoga društva. Budući da su vrijednosti i ciljevi obvezni za sve sudionike, trebali bi biti dijelom svih školskih i predmetnih kurikuluma, ali i individualnih težnji svih onih koji na bilo koji način sudjeluju u odgojno-obrazovnom radu. Na taj bi se način osiguralo jedinstvo odgojnih utjecaja u duhu razvoja modernog demokratskog društva.

Ono na što treba obratiti pozornost jest I. poglavlje, u kojemu se opisuje usmjerenost prema kompetencijama. Kompetencije su inovacija, ne samo u našem odgojno-obrazovnom sustavu nego i u europskim odgojno-obrazovnim sustavima. One su odgovor na nedjelotvornost tradicionalnih pristupa nastavi kao i na nove potrebe na europskom i svjetskom tržištu rada. Stjecanje kompetencija, prema tome dokumentu, postaje temeljna zadaća hrvatskoga školstva koje se također nastoji prilagoditi potrebama novoga vremena. Usmjerenost prema kompetencijama od nas traži sasvim nove pristupe učenju i poučavanju da bismo kao krajnji produkt odgojnih i obrazovnih nastojanja dobili samosvjesne, osnažene i sposobne pojedince koji će se lako nositi s izazovima budućnosti. Kakvi će to izazovi biti, danas ne možemo sa sigurnošću predvidjeti. Stoga i kurikulum usmjeren na stjecanje kompetencija ne može biti dokument koji će davati gotove odgovore i instant-rješenja. On može ponuditi sadržajni okvir i biti zakonska osnova koja će omogućavati svakom pojedincu jednaku mogućnost za stjecanje potrebnih kompetencija i osiguravati poštivanje ljudskih prava svih sudionika na svim razinama. Prethodno analizirana poglavlja koja definiraju ciljeve, vrijednosti i načela naglašavaju upravo zaštitu ljudskih prava, temeljne demokratske vrijednosti i usmjerenost na dijete – učenika, njegove potrebe i potencijale, stoga ovaj dokument u tome smislu pridonosi osposobljavanju učenika za život i rad u demokratskom društvu.

Umjesto zaključka

Uvođenjem Nacionalnog okvirnog kurikulumu u hrvatski se odgojno-obrazovni sustav nastojalo unijeti niz promjena. Pri tome se ipak nastojalo poštivati tradiciju te uvažiti i vremensku dimenziju koja je potrebna da bi se promjene integrirale u postojeći sustav i donijele pomake u kvaliteti odgoja i obrazovanja naših učenika. Jedna od promjena koje donosi ovaj dokument jest i uvođenje građanskoga odgoja i obrazovanja. Dokument nudi dovoljno sadržaja i mogućnosti za odgoj i obrazovanje aktivnih građana koji će pridonositi razvoju demokratskoga društva. Ključni dio dokumenta, koji se odnosi na učenička postignuća u društveno-humanističkom području, a povezana su s građanskim odgojem i obrazovanjem, potpuno je u skladu s definiranim građanskim kompetencijama u strateškim dokumentima EU. Građanski odgoj i obrazovanje dio je i međupredmetnih tema koje obvezuju sve sudionike izrade i provedbe kurikulumu te je i na taj način omogućeno da se sadržaji toga područja integriraju i u sva ostala odgojno-obrazovna područja, nastavne predmete i školske kurikulume, što nudi brojne, gotovo neograničene mogućnosti njegove metodičke provedbe. S odgojem i obrazovanjem demokratskih građana treba početi u što ranijoj dobi. Nacionalni okvirni kurikulum preko građanskoga odgoja i obrazovanja osigurava učenicima, budućim građanima, stjecanje odgovarajućih znanja i vještina, društveno osjetljivih stavova koji će ih pripremiti za život u demokratskom društvu.

Literatura

- Audiger, F., (2000), *Basic Concepts and Core Competencies for Education for Democratic Citizenship*. Strasbourg. Council of Europe.
- Birzėa, C. (2000), *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*. Retrieved November 24, 2009 from <http://www.bpb.de/files/F0R5Q8.pdf>.
- Carr, D. (2006), The moral roots of citizenship: reconciling principle and character in citizenship education, *Journal of Moral Education*, 35(4), 443-456.
- Diković M. (2010), Postizanje i razvijanje građanske pismenosti kod učenika. U: Hočevar, A., Mažgon, J. (ur.). *Zbornik prispevkov Mednarodne znanstvene konference: Opismenjavanje učenik in učencev, pismenost mladih in odraslih – vprašanja, dileme, rešitve*, Žalec 17-21.
- Domović, V., Godler, Z., Previšić, V. (2004), Srednjoškolci i kultura demokracije. *Pedagoška istraživanja* 1(1), str. 67-89.
- Gates, B.E. (2006), Religion as cuckoo or crucible: beliefs and believing as vital for citizenship and citizenship education. *Journal of Moral Education*, 35(4), 571-594.
- Huddleston, T., Kerr, D. (2010), *Making Sense of Citizenship*. Hodder Headline Group. London.

Klemenčić, E. (2007), *Građanski odgoj u europskim državama: Aspekt edukacije za demokraciju. Anali Hrvatskog politološkog društva*, 3, 283-295.

Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja (2012), dostupno na www.mzos.hr.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011), dostupno na ww.mzos.hr.

Osler, A., Starkey, H. (2010), *Changing Citizenship*. Open University Press. London.

Spajić-Vrkaš, V., Stričević, I., Maleš, D., Matijević, M. (2004), *Poučavati prava i slobode*. Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Willems, F., Denessen, E., Hermans, C., Vermeer, P. (2010), *Citizenship education in religious schools: an analysis of tolerance in Catholic schools from a virtue ethical point of view*, *Journal of Beliefs and Values*, 31(2), 215-229.

Citizenship Education Contents in the National Curriculum Frame Work

Summary

Croatia is about to end a transitional period of many years' standing. This year, the final preparations which will enable Croatia to join the EU are being completed. Life in highly developed democratic societies, such as the ones in the EU, has numerous benefits for an individual, but also creates demands for taking on the role of active citizens who are capable of accepting responsibilities for their decisions and actions. In order to be able to meet these expectations, it is essential for young people to be well-prepared. Besides families, educational institutions, i.e. schools, play a crucial role in this process.

By implementing the National Curriculum Framework and Civil Education Curriculum, Croatia has joined the EU members' aspirations to promote the central values of European education, which is an active, interdisciplinary and cooperative process. These key values are human rights, democracy, nonviolence, respecting others, solidarity, protection of eco systems, promoting even development, equal opportunities and personal responsibility.

Keywords: citizenship education; national framework curriculum; European dimension in education.

Doc. dr. sc. Marija Sablić

Učiteljski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Ulica cara Hadrijana 10

E-pošta: msablic@ufos.hr